Inspectie van het Onderwijs
Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap

Sociale veiligheid in het hoger onderwijs

factsheet - februari 2022

Deze factsheet geeft cijfers over de mate waarin studenten in het hoger onderwijs vinden dat het leerklimaat binnen hun opleiding veilig is. Dat wil zeggen: een omgeving waarin studenten gelijk behandeld worden, waar studenten weten waar ze incidenten kunnen melden, en waar ze vertrouwen hebben in de onafhankelijkheid van de klachtenprocedure.

Aanleiding

Tot dusver zijn er geen cijfers bekend over sociale veiligheid in het hoger onderwijs in Nederland. Omdat de Inspectie van het Onderwijs het belangrijk vindt dat het hoger onderwijs aan alle studenten een veilige leeromgeving biedt, heeft zij hier een verkennend onderzoek naar gedaan. In deze factsheet geeft de inspectie een eerste indicatie van een veilig leerklimaat in het hoger onderwijs. Daarin zijn cijfers samengenomen uit een studentenenquête die de inspectie uitzette en uit resultaten van gesprekken met studenten. De vragen zijn uitgezet naar aanleiding van de signalen die de inspectie kreeg over sociale onveiligheid bij mode- en kunstopleidingen. Dit is een eerste van een reeks van onderzoeken die de inspectie binnen het thema sociale veiligheid uitvoert.

Studentenenquête (n=1.538) als basis

De informatie in deze factsheet is gebaseerd op een digitale vragenlijst die in mei en juni 2021 onder 10.000 studenten uit het bekostigd hoger onderwijs is uitgezet. De steekproef bestond uit 5.000 studenten die aan een universiteit studeerden (wo-studenten) en 5.000 studenten die aan een hogeschool studeerden (hbo-studenten). Zij verbleven 1 tot 6 jaar in het hoger onderwijs en waren tussen de 17 en 40 jaar oud. De respons was 15,4%. Dat betekent dat 1.538 (hbo=689 en wo=849) studenten de vragenlijst volledig hebben ingevuld. De data zijn door middel van weging gecorrigeerd zodat mannen en vrouwen, en studenten in het hbo en het wo representatief zijn vertegenwoordigd.

Daarentegen zijn in de uitkomsten niet representatief vertegenwoordigd: studenten met een migratieachtergrond, studenten uit de sectoren ‘economie’ en ‘gedrag en maatschappij’ en studenten die langer dan 4 jaar studeren.

Bevindingen in het kort

De meeste studenten ervaren hun opleiding als een veilig leerklimaat waar zij hun mening durven te uiten en zij ervaren dat de docenten hen respectvol behandelen. Tegelijkertijd zien studenten ook pestgedrag en discriminatie. Ook bij het zoeken van een stage wordt discriminatie gesignaleerd.

Alhoewel het merendeel van de studenten aangeeft geen grensoverschrijdend gedrag ervaren te hebben op de opleiding, zegt 4% hier wel mee van doen gehad te hebben. Dat zou overeenkomen met ruim 30.000 studenten in het hoger onderwijs. Ruim de helft van hen geeft aan dat het ging om grensoverschrijdend gedrag van personeel van de onderwijsinstelling.

Een deel van de incidenten blijft onzichtbaar voor (besturen van) instellingen. Van de studenten die aangeven dat zij te maken hebben gehad met grensoverschrijdend gedrag, geeft een kwart aan dat zij geen actie ondernamen. De meerderheid gaf aan dat zij met iemand binnen of buiten de instelling spraken over het incident. Een kwart van de studenten besprak het incident met de vertrouwens-persoon van de instelling. En slechts een klein deel van de studenten heeft een officiële klacht ingediend bij de instelling of bij de medezeggenschapsraad, of heeft contact opgenomen met de politie.

Weinig vertrouwen in de klachtenprocedure. Redenen voor deze studenten om geen officiële klacht in te dienen waren (a) dat ze het idee hadden dat het geen zin heeft (de helft), (b) dat ze een drempel voelden (een derde), of (c) dat ze niet wisten waar ze terecht konden (bijna een op de 5).

Veilig leerklimaat

We hebben aan studenten (n=1.538) verschillende stellingen voorgelegd om te bevragen welk beeld zij hebben van het leerklimaat op de opleiding waar zij studeren (1=helemaal mee oneens tot 5 = helemaal mee eens). Studenten konden ook aangeven dat ze het niet weten.

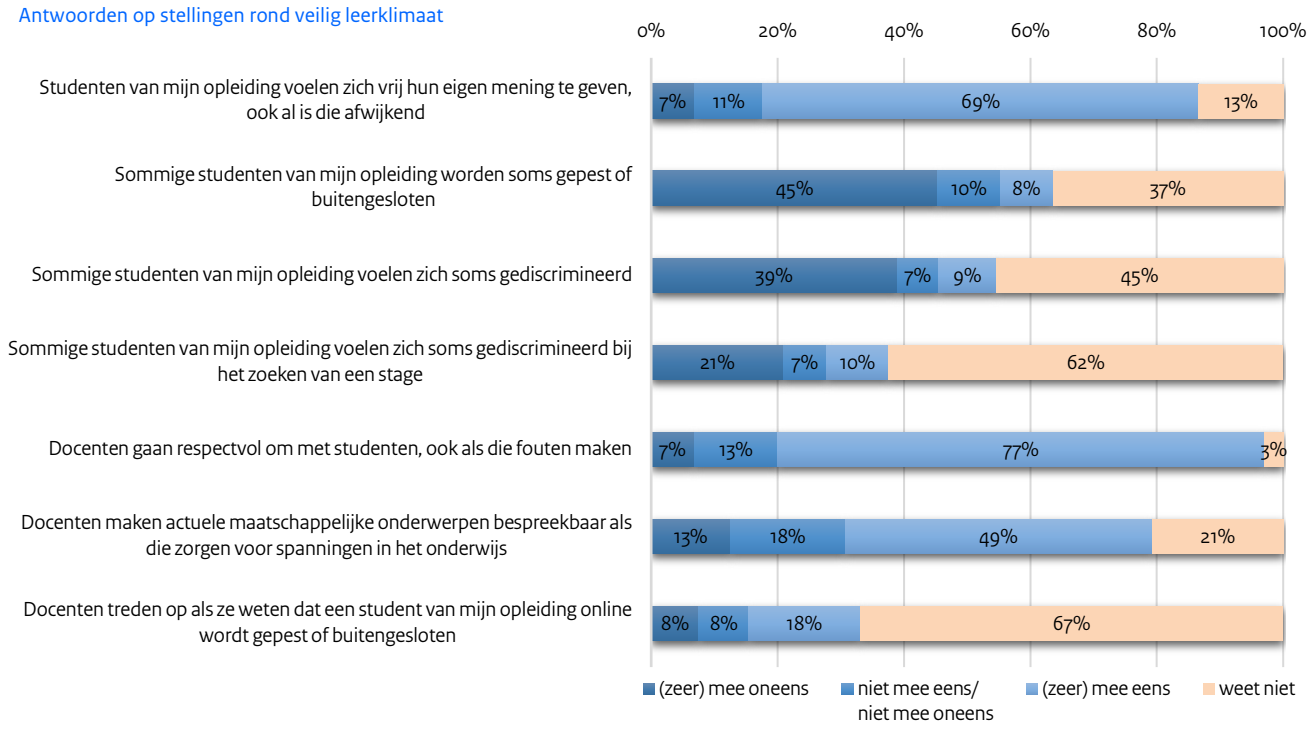
Vrijheid uiten eigen mening. Het merendeel van de studenten geeft aan dat studenten op hun opleiding ruimte voelen om hun eigen menig te uiten (69%). 7% van de studenten zegt dat zij denken dat studenten zich niet altijd vrij voelen om hun mening te uiten. Bijna een kwart weet het niet, of is niet eens of oneens met de stelling.

Pesten en (stage)discriminatie. 8% van de studenten ziet pestgedrag of uitsluiting binnen hun opleiding. Ongeveer een op de tien van de studenten geeft aan dat zij zien dat studenten gediscrimineerd worden op de opleiding (9%), of bij het zoeken van een stage (10%). Een groot deel van de studenten weet niet of pesten of (stage)discriminatie plaatsvindt.

Docenten. Meer dan driekwart van de studenten geeft aan dat docenten respectvol met studenten omgaan en de helft geeft aan dat docenten actuele maatschappelijke onderwerpen bespreekbaar maken als deze zorgen voor spanningen in het onderwijs. Veruit het grootste deel van de studenten geeft aan dat zij niet weten of docenten optreden als ze weten dat een student online gepest wordt. Acht% van de studenten geeft aan dat docenten niet altijd optreden wanneer zij weten dat studenten online gepest of buitengesloten worden.

Hbo en wo verschillen. Meer dan studenten uit het hbo zijn studenten uit het wo het eens met de stelling dat docenten respectvol omgaan met studenten, ook als die fouten maken. In reactie op de overige stellingen gaven studenten uit het wo en het hbo geen verschillende antwoorden.

Antwoordoptie 'ik weet het niet'. Als studenten zeggen dat zij het niet weten, geven sommigen als toelichting het lastig te vinden een uitspraak te doen door gebrek aan interactie met medestudenten en docenten tijdens de coronaperiode. Verschillende studenten geven aan dat een online onderwijssituatie tijdens corona ook geen uitnodigende omgeving biedt om opvattingen te uiten.

Figuur 1 *Veilig leerklimaat op de opleiding*

Grensoverschrijdend gedrag

Aan studenten is gevraagd of ze in hun studie in het hoger onderwijs ooit te maken hebben gehad met grensoverschrijdend gedrag waardoor ze zich niet prettig voelden.

94% van de studenten geeft aan niet te maken hebben gehad met grensoverschrijdend gedrag in hun studie in het hoger onderwijs.

4% van de studenten geeft aan met grensoverschrijdend gedrag te maken te hebben gehad. Dat zou overeenkomen met ruim 30.000 studenten in het hoger onderwijs.

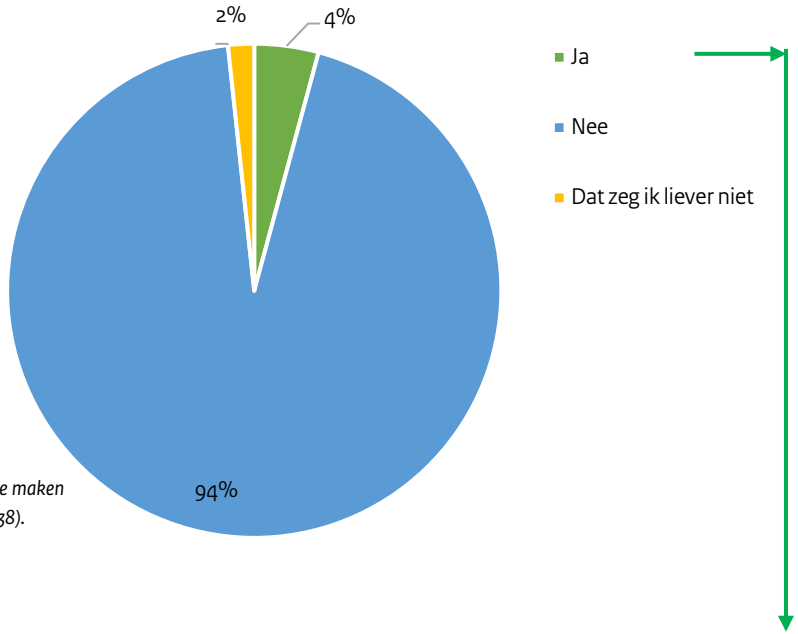
2% van de studenten geeft liever geen antwoord op deze vraag.

Er zijn geen verschillen in de antwoorden van hbo-studenten en wo-studenten gevonden, noch tussen mannen en vrouwen.

Grensoverschrijdend gedrag van personeel

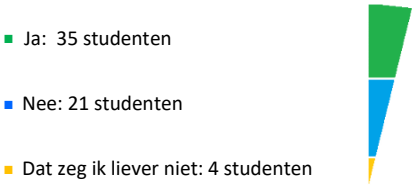
Als studenten aangaven dat zij te maken hebben gehad met grensoverschrijdend gedrag (n=60), hebben we ze gevraagd of het daarbij ging om grensoverschrijdend gedrag van personeel van de onderwijsinstelling.
Van de groep studenten die aangeeft grensoverschrijdend gedrag meegemaakt te hebben, geeft meer dan de helft aan dat het een personeelslid betreft (n=35). Ruim een derde geeft aan dat dit niet het geval is (n=21) en het overige deel zegt het liever niet (n=4).

Vraag: Heb je in je studie in het hoger onderwijs ooit te maken gehad met grensoverschrijdend gedrag waardoor je je niet prettig voelde?

Figuur 2 *Aandeel studenten dat aangeeft of zij ooit te maken hebben gehad met grensoverschrijdend gedrag (n=1.538).*

Vervolgvraag bij Ja : Ging het hierbij om grensoverschrijdend gedrag van personeel van je onderwijsinstelling?

Figuur 3 *Aantal studenten dat aangeeft of het bij het grensoverschrijdend gedrag ging om personeel van de onderwijsinstelling (n=60)*

Wat doen studenten nadat ze grensoverschrijdend meemaken?

Als studenten aangaven dat zij te maken hebben gehad met grensoverschrijdend gedrag (n=60), hebben we ze gevraagd wat zij daarna deden. Studenten konden meerdere antwoorden geven.
Ruim een kwart van deze studenten heeft geen actie ondernomen (n=16).

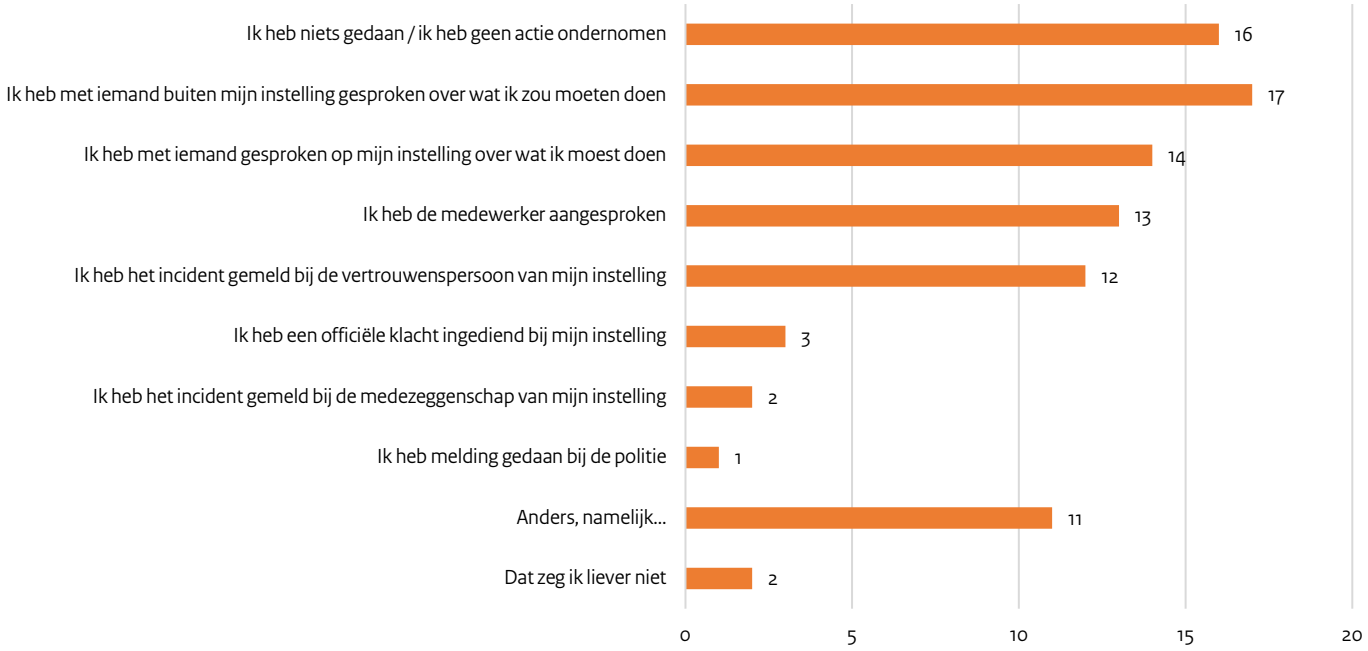
Studenten die wel iets gedaan hebben, noemden het vaakst dat zij met iemand buiten de instelling hebben gesproken over wat ze moesten doen na het incident (n=17). Daarna geven studenten aan dat zij iemand hebben gesproken op de instelling zelf over wat ze moesten doen (n=14).

Een vijfde van de studenten die te maken hadden met grensoverschrijdend gedrag door een medewerker, heeft de medewerker zelf aangesproken (n=13).

Ook een vijfde van de studenten heeft het incident gemeld bij de vertrouwenspersoon van de instelling (n=12).
Studenten die een melding deden hebben het minst vaak een officiële klacht ingediend bij de instelling (n=3) of bij de medezeggenschapsraad (n=2), of contact opgenomen met de politie (n=1).

Studenten die een andere actie opgaven (n=11), hebben onder andere hulp gezocht bij een docent, vrienden, medestudenten, of een introductie-mentor. Sommige studenten hebben samen met andere studenten actie ondernomen door een klacht in te dienen, of een gesprek met de docent of studentenbegeleider aan te gaan.

Vraag: Wat heb je vervolgens gedaan

Figuur 4
Wat hebben studenten na het meemaken van grensoverschrijdend gedrag gedaan (n=60), in aantallen.

Waarom dienden betrokken studenten geen klacht in?

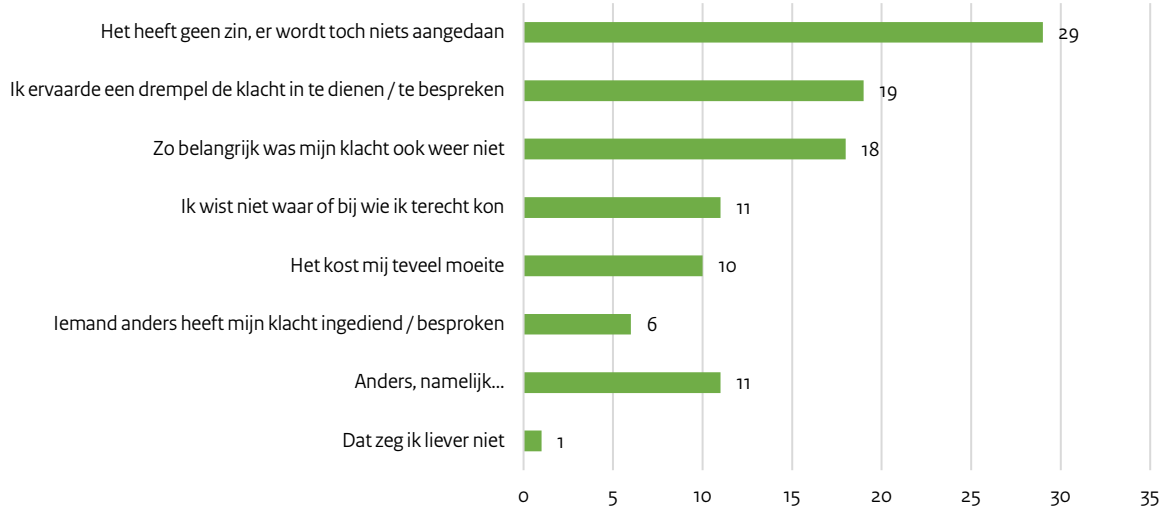
Wanneer studenten die te maken hebben gehad met grensoverschrijdend gedrag aangaven dat zij geen officiële klacht hebben ingediend bij de instelling (n=58), hebben we ze gevraagd waarom niet. Studenten konden meerdere antwoorden geven.

Ongeveer de helft van deze studenten geeft aan dat ze geen klacht hebben ingediend omdat het toch geen zin heeft en er niets aan gedaan wordt (n=29). Een derde van de studenten ervaarde een drempel om de klacht in te dienen (n=19), en/of vond de klacht niet belangrijk genoeg (n=18).

Bijna een op de vijf van de studenten wist niet bij wie ze terecht kon (n=11), en/of vond dat het indienen van een klacht teveel moeite kostte (n=10). Ruim een op de tien gaf aan dat iemand anders de klacht had ingediend of besproken (n=6).

Studenten die een andere reden opgaven (n=11), gaven onder andere aan dat zij angst hadden voor de gevolgen voor hun beoordeling, zich niet serieus genomen voelden, of dat ze geen begrip verwachtten. Ook gaf men als reden aan dat de docent excuses had aangeboden of dat het al besproken was op de stage.

Vraag: Waarom heb je geen officiële klacht ingediend bij je instelling?

Figuur 5
Waarom hebben studenten geen officiële klacht ingediend bij hun instelling (n=58), in aantallen.

Nadere gesprekken met studenten

Om meer inzicht te krijgen in de antwoorden van de studenten hebben we studenten die de enquête hebben ingevuld, uitgenodigd voor een gesprek. In totaal waren 12 studenten bereid om tijdens een bijeenkomst door te praten over de onderwerpen uit de enquête. De studenten werden verdeeld over drie bijeenkomsten, één gesprek was fysiek en twee gesprekken vonden online plaats.

In de spreekwolken op deze pagina zijn uitspraken van studenten weergegeven. Gezien het kleine aantal studenten dat deelnam aan de gesprekken, zijn deze uitspraken niet representatief voor het hele hoger onderwijs.

Een deel van de studenten vertelt in de gesprekken te weten waar zij naar toe moeten binnen de instelling als zij een klacht hebben.

Een ander deel van de studenten geeft in het gesprek aan waarom zij moeite ondervinden met de klachtenprocedure. Zo vertelt een student aan ontmoedigd te zijn om een klacht in te dienen of door te zetten, een ander meldt dat er niets gedaan wordt als een klacht anoniem ingediend wordt.

Conclusie

Uit dit het eerste verkennende onderzoek naar sociale veiligheid in het hoger onderwijs komt naar voren dat niet alle studenten een veilig leerklimaat ervaren: een omgeving waarin alle studenten hun mening durven te geven en gelijk behandeld worden. 1 op 25 respondenten zegt bovendien te maken te hebben gehad met grensoverschrijdend gedrag. De helft van het genoemde grensoverschrijdend gedrag betrof gedrag door personeel van de onderwijsinstelling. Studenten die te maken hadden met grensoverschrijdend gedrag weten niet altijd waar ze incidenten kunnen melden.

Aanbevelingen

De inspectie roept de sector op om de sociale veiligheid zowel op landelijk als op instellingsniveau te monitoren en evalueren. Een landelijk monitorsysteem van sociale veiligheid in het hoger onderwijs ontbreekt. Een landelijk monitorsysteem kan helpen meer zicht te krijgen op de veiligheid van de leeromgeving in het hoger onderwijs. Transparantie over de cijfers en zicht op de risicofactoren kan een preventieve bijdrage leveren aan de sociale veiligheid in het Nederlandse hoger onderwijs.

Daarnaast is het raadzaam andere onderzoeksmethoden te hanteren dan uitsluitend vragenlijsten, zoals (evaluatieve) gesprekken met groepen en individuele studenten, docenten, leidinggevenden, en systematische analyse van incidenten en meldingen. Als er indicaties zijn van een sociaal onveilige situatie is het aan te raden onafhankelijke onderzoek te doen naar de organisatiecultuur. Ten slotte beveelt de inspectie instellingen aan om de bekendheid en toegankelijkheid van de klachtenprocedure te verbeteren.

Beperkingen van het onderzoek

Resultaten moeilijk te vergelijken. We kunnen cijfers moeilijk duiden – is het veel of weinig? Er bestaat geen eerdere (identieke) meting, zodat er geen relatieve vergelijking van de cijfers in de tijd mogelijk is. Doordat studenten niet gevraagd zijn of ze bijvoorbeeld zelf hun mening durven te uiten, of zelf te maken hebben gehad met pesten of discriminatie, zijn de resultaten moeilijk te vergelijken met veiligheidsmonitors uit andere sectoren zoals de mbo-monitor, waarin dit wel wordt gevraagd.

Coronamaatregelen bemoeilijken interpretatie. De enquête is afgenomen in een periode waarin er coronamaatregelen golden. Mogelijk heeft dit effect gehad op de resultaten. We weten niet of de afwezigheid of vermindering van contactmomenten in het onderwijs gezorgd heeft voor een onder- of overschatting van een (on)veilig leerklimaat of van grensoverschrijdend gedrag binnen de opleiding.

Beperkte respons. Een beperkt deel van de studenten heeft op de enquête gereageerd (15%). Niet zeker is of de studenten die niet gereageerd hebben, dat wellicht deden omdat ze bijvoorbeeld heel tevreden zijn, of juist omgekeerd. Om zulke selectie-vertekeningen tegen te gaan en sociale veiligheid nauwkeuriger in kaart te brengen, is vervolgonderzoek nodig met grotere steekproeven, ook onder moeilijk bereikbare groepen studenten.

Waar kunt u terecht met klachten?

Tot slot. Heeft u een klacht of wilt u iets melden over een onderwijsinstelling? Via onze website u op een pagina waarin wij u informeren over de verschillende mogelijkheden.

Colofon

Een exemplaar van deze publicatie is te downloaden vanaf de website van de Inspectie van het Onderwijs.
Inspectie van het Onderwijs
Postbus 2730 | 3500 GS Utrecht
www.onderwijsinspectie.nl
© Inspectie van het Onderwijs | januari 2022